

6. שולחן ערוך חושן משפט הלכות אונאה ו סימן רכח סעיף ג
צריך לזהר ביותר באונאת אשתו, לפי שדמעתה מצוייה.
באר היטב

(ב) מצויה. ש"ס פרק הזהב ור"ל לפי שאשה רכה בטבע ועל צער מעט היא בוכה והש"י מקפיד על הדמעות ומייתי שם הא דאמרו אף על פי ששערי תפלה נגעלו שערי דמעות לא נגעלו שנאמר שמעה תפלתי וגו' ואל דמעתתי אל תחרש ופרש"י אף על גב דרישא דקרא ל" בקשה הוא מ"מ אל תחרש ל" עתיד הוא וה"ק בזאת אני בוטח שאין מדרכך לשתוק ולחרוש על הדמעות כו' ע"ש. שם:

7. שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כה - כו
(כה) אם חבל תחבל שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו:
(כו) כי הוא כסותה כסותו לבדה הוא שמלתו לערו במה ישקב
יהיה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני: ס
רש"י

(כה) אם חבל תחבל - כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלואה, אלא שממשכנין את הלואה, כשמגיע הזמן ואינו פורע עד בא השמש תשיבנו לו - כל היום תשיבנו לו עד בא השמש, וכבוא השמש תחזור ותטלנו, עד שיבא בקר של מחר, ובכסות יום הכתוב מדבר, שאין צריך לה בלילה:

8. רמב"ן שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כו
(כו) ושמעתי כי חנון אני - חונן ומקבל תחנת כל אדם אף על פי שאינו הגון, מגזרת חנם. והענין, שלא תחשוב, לא אחבול שלמת הצדיק, אבל שלמת אדם שאיננו צדיק אקח ולא אשיבנו כי צעקתו לא ישמע א-ל, לפיכך אמר כי חנון אני ושומע צעקת כל מתחנן לי:

9. ספורנו שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כו
(כו) ושמעתי כי חנון אני. אף על פי שלא יוכל לצעוק עליך חמס שהרי הוא חייב לך, מכל מקום כשיצעק אלי על עניותו הגורם לו להיות ערום בלי לבוש על ידך, אתן לו קצת ממה שהייתי חונן אותך יותר על ספוקך כדי שתוכל לפרנס בו אחרים: כי חנון אני. והנני חונן כל צועק כשאין לו חונן זולתי, לפיכך טוב לך שאתה תחננהו בהשבת עבוט, באופן שיתמיד לך החן מאתי, שתוכל אתה להלוות ולפרנס אחרים:

10. רשב"ם שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כו
(כו) ושמעתי כי חנון אני - אף על פי שמן הדין יש לו משכון ואינו חייב להחזירו אלא לפנים משורת הדין ולא היה לי לשמוע צעקתו אם לא מפני שרחום וחונן אני. אבל למעלה אצל אלמנה ויתום לא תענון שכת' שמוע אשמע צעקתו, הואיל ומן הדין שומע הק' צעקתו, לפיכך לא כתב שם כי חנון אני:

11. שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק כג
(כג) ויהי בימים הרבים הים וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויצעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבדה:

12. רבינו בחיי שמות (פרשת שמות) פרק ב פסוק כג
ואמר: "ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה". כי אף על פי שהגיע הקץ כבר לא היו ראוים לגאולה, אלא מרוב שצעקו אל ה' "מן העבודה" קבל תפלתם, והזכיר שני פעמים מן העבודה, "ויאנחו בני ישראל מן העבודה", "ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה", ללמדך שאין תפלתו של אדם שלמה כאותה שהוא מתפלל מתוך הצרה והדחוק, שהיא יותר מקובלת והיא העולה לפניו ויתברך.

פרשת משפטים - במידה שאדם מודד בה מודדין לו...

לפתח מבט רחב ולא מבט נקודתי

1. שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כא
(כא) כל אלמנה ויתום לא תענון:
רש"י

(כא) כל אלמנה ויתום לא תענון - הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב בהווה, לפי שהם תשושי כח ודבר מצוי לענותם:

2. שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כג - כג
(כב) אם ענה תענה אותו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע
צעקתו: (כג) וחרה אפי וחרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם
אלמנות ויבניכם יתמים: פ
ספורנו

(כג) וחרה אפי. ארחם על הצועק ואקצוף על המענה, כענין ישראל במצרים, ויהיה העונש מדה כנגד מדה, שמי שענה את אלמנה ויתום ברצונו יסבב על כרחו עוני אשתו ובניו:

3. רש"י שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כג
(כג) והיו נשיכם אלמנות - ממשמע שנאמר וחרגתי אתכם, איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים, אלא הרי זו קללה אחרת, שיהיו הנשים צרות כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא והבנים יהיו יתומים, שלא יניחום בית דין לירד לנכסי אביהם לפי שאין יודעים אם מתו אם נשבו:

4. רבינו בחיי שמות (פרשת משפטים) פרק כב פסוק כב
ויתכן לפרש בזה כי דרך בני העולם שהם עלובים באיזה דבר שיהיה שיטרחו אחרי מושיעים ועוזרים, והיתום והאלמנה הם חלושי הכח אין להם עוזרים, ולכך לא יבטחו באדם כי אם בהקב"ה שהוא עוזר ומושיע ומגן ובעבור זה יודיע הכתוב כי הם נעזרים יותר מכל אדם, וכענין שכתוב בהם: (משלי כג, יא) "כי גואלם חזק הוא יריב את ריבם אתך"

5. רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה י'
חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות מפני שנפשו שפלה למאד ורוחם נמוכה אף על פי שהן בעלי ממון אפילו אלמנותו של מלך ויתומיו מוזהרים אנו עליהן שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון, והיאך נוהגין עמהן, לא ידבר אליהם אלא רכות, ולא ינהוג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם בעבודה ולבם בדברים קשים, ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו, כל המקניטן או מכעיסן או הכאיב להן או רדה בהן או אבד ממון הרי זה עובר בלא תעשה וכל שכן המכה אותם או המקללן, ולא זה אף על פי שאין לוקין עליו הרי עונשו מפורש בתורה וחרה אפי וחרגתי אתכם בחרב, ברית כרת להן מי שאמר והיה העולם שכל זמן שהם צועקים מחמס הם נענים שנאמר כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו, במה דברים אמורים בזמן שעינה אותן לצורך עצמו, אבל עינה אותם הרב כדי ללמדן תורה או אומנות או להוליכן בדרך ישרה הרי זה מותר, ואף על פי כן לא ינהוג בהן מנהג כל אדם אלא יעשה להם הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים וכבוד שנאמר כי ה' יריב ריבם, אחד יתום מאב אחד יתום מאם, ועד אימתי נקראים יתומים לענין זה, עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך עליו ולאמנן ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים.

21. שו"ת ציץ אליעזר חלק יז סימן מא

ומקשים דהלא בזה גופא זה גדול מזה, שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו, ואיך אמר לא מפני שזה גדול מזה, ומביא בשם הגה"צ ר' ישראל סלאנטער ז"ל, כי באמת מצינו במדה זו מחלוקת ב"ש וב"ה, כידוע ששמאי היה קפדן, והלל היה ענוותן וסבלן, ודעתו הקדושה של שמאי היתה שכן הוא לרצון להבוי"ש להתנהג בקפדנות ולא למחול על כבוד התורה וכו' ולא כן דעת ב"ה, ופליגי בזה כמו דפליגי בה' או"ה וכו' כן פליגי במדה זו של העברת המדות וכו' וכבר אמרו חז"ל אלו ואלו דברי אלקים חיים הן וכו', ובודאי בערך השכר אשר יקבלו הלל ותלמידיו על התנהגותם בסבלנות, כזה ממש יקבלו ב"ש על התנהגותם בקפדנות וכו', והנה ר"א שהיה מתלמידי ב"ש כידוע אחז צדיק זה דרכו בתומו לעשות כדעתו ודעת רבו להיות קפדן ור"ע שהי' מתלמידי ב"ה אחז דרך רבותיו ודעתו להעביר על מדותיו, ולפי"ז הנוכל לומר כי ר"ע היה יותר צדיק מר"א באחזו מדת הסבלנות? לא ולא ח"ו, ורק לענין מעשה שאירע אז בעצירת גשמים על חטא הדור, והיו צריכים להעברת פשע, אשר זה למעביר על מדותיו כביכול יחשב, יותר נתקבלה אז תפלת ר"ע, משום דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו וכו', וזאת היא כוונת הקדוש ברוך הוא, לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו, לזאת נתקבל עתה תפלתו יותר מר"א כי בזה הפעם היו צריכין לכך עכ"ל וש"י

22. שמות (פרשת משפטים) פרק כא פסוק א
וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמֹר לְפָנֶיךָ:
רש"י

(א) ואלה המשפטים - כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים, ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני

23. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת פאה פרק א משנה א
אם קיים האדם המצות המיוחדות לו בעצמו במה שבינו לבין בוראו יש לו על זה שכר יגמלוהו ה' על כך לעולם הבא כמו שנבאר בפרק חלק. ואם קיים האדם המצות התלויות בתקינות יחסי בני אדם זה עם זה יש לו על זה שכר לעולם הבא על קיימו המצוה, וישיג תועלת בעולם הזה להתנהגותו התנהגות טובה עם בני אדם, לפי שאם הלך בדרך זו והלך זולתו בה יהנה גם הוא מאותה תועלת.

סיכום:

דרך היחס המיוחד ליתום, לאלמנה ולעני אנו לומדים עד כמה הקב"ה קשוב לזעקה של הפונים אליו. הזעקה מעוררת רחמי שמים לא משום שהקב"ה וותרן אלא משום שהקב"ה כביכול מטפל בפונים אליו בצורה ישירה. מבטו של הבורא על העשוק אינו מבט נקודתי אלא מבט כללי שמתחשב בכל הנסיבות. פעמים רבות אנו רגילים לגלות הרבה סלחנות וסובלנות כלפי עצמנו אך לא כלפי זולתנו. את הזולת אנו שופטים ממבט נקודתי ועל עצמנו אנו מתבוננים במבט כללי. חובתנו לדבוק בדרך הבורא ולהשתדל כמה שיותר להתבונן על העולם ממבט רחב שפעמים רבות יביא אותנו למקום של לימוד זכות כלפי הסביבה ומתוך כך הסביבה תדון אותנו מאותה נקודת מבט. שבת שלום!

13. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף ח עמוד ב

מתני'. במדה שאדם מודד בה מודדין לו: היא קשטה את עצמה לעבירה, המקום נוולה; היא גלתה את עצמה לעבירה, המקום גלה עליה; בירך התחילה בעבירה תחילה ואחר כך הבטן, לפיכך תלקה הירך תחילה ואחר כך הבטן, ושאר כל הגוף לא פלט.

14. ידיד נפש מסכת סוטה פרק א הלכה ז

מתני' בְּמִידָה שְׂאֵדָם מוֹדֵד, בְּה מוֹדְדִין לוֹ כְּשֵׁם שֵׂאֵדָם נוֹהֵג בְּאַחֵרִים, כִּךְ נוֹהֵגִים בּוֹ מֵהַשָּׁמַיִם

15. בראשית רבה (וילנא) (פרשת בראשית) פרשה ט סימן יא

אמר רבי סימון בשם רבי שמעון בר אבא כל המדות בטלו מדה כנגד מדה לא בטלה

16. ספר חסידים (מרגליות) סימן צב

סייג לחסידות החי יתן אל לבו מקראות ופגעי בני אדם וידע כי על חטאיהם הי' להם כן ובדבר אשר זדו נפרע להם מדה כנגד מדה ומתוך כך יפשפש במעשיו פן יקרה לו כאשר קרה להם.

17. משנה מסכת אבות פרק ג משנה טז

בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמוכו והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה:

18. ליקוטי מוהר"ן תורה קיג

(אבות פרק ג) ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו. כי שמעתי בשם הבעש"ט, כי קודם כל גזר דין שבעולם חס ושלום, מאספין כל העולם אם מסכימין להדין ההוא. ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין חס ושלום, שואלין אותו אם הוא מסכים, אזי נגמר הדין חס ושלום. והענין, כי בוודאי אם ישאל לו בפירוש על עצמו, בוודאי יכחיש ויאמר שאין הדין כן. אך מטעין אותו, ושואלין אותו על כיוצא בו, והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין. וכענין שמצינו בדוד המע"ה בבוא אליו נתן הנביא וכו', וסיפר לו מעשה האורח (שמואל ב י"ב) ענה ואמר חי ה' וכו' ואת הכבשה וכו', אזי נפסק הדין על דוד כאשר יצא מפיו. וזהו ונפרעין מן האדם מדעתו, כלומר ששואלין דעתו. ואעפ"כ הוא שלא מדעתו, כי אינו יודע שהדין הוא עליו

19. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכז עמוד ב

תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה אחת בת ישראל, ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו, למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו. ואמר (להן) +מסורת הש"ס: [להם]+ בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי במה חשדונו? - אמרנו: שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי. - בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדונו? - אמרנו: שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי. - אמר להם: העבודה, כך היה. ואתם, כשם שדנתוני לכף זכות - המקום ידין אתכם לכף זכות.

20. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כה עמוד ב

מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו, ואמר: אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה. אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים. הוו מרגני רבנן. יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו.

